

Μεθόδευση διάσπασης του κρατικού μονοπωλίου

Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος

Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Τον 19ο αιώνα, οι Γάλλοι έθεταν τη σφραγίδα «Bon pour l’Orient» (καλό για την Ανατολή) σε διπλώματα φοιτητών που προέρχονταν από οθωμανικές περιοχές και θεωρούνταν χαμηλής ποιότητας για την Ευρώπη αλλά κατάλληλα για τις αποικίες. Δυστυχώς, φτάσαμε στο σημείο να μην είναι υπερβολικό να φανταστεί κανείς, σήμερα, μια ανάλογη σφραγίδα τόσο στο νομοσχέδιο για τα μη κρατικά ΑΕΙ που συζητείται στη Βουλή, όσο και σε ορισμένες νομικές ερμηνείες που το στηρίζουν.

Η συνταγματική απαγόρευση ιδιωτικών πανεπιστημίων θεσπίστηκε το 1975 με το σκεπτικό ότι «η Ανώτατη Παιδεία είναι και οφείλει να είναι μόνον κρατική δια τον φόβον του μπίζνες (Business)» (Δ. Νιάνιας, Πρακτικά Β΄ Υποεπιτροπής, 30.1.1975). Η απαγόρευση αυτή επιβεβαιώθηκε με τις συνταγματικές αναθεωρήσεις του 2001, του 2008 και του 2019. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις εξελίξεις, συνεχίζει να απορρίπτει κάθε προσπάθεια καταστρατήγησής της (ΣτΕ 1071/2021 και 1789/2023). Τα δε πρόσφατα γεγονότα στα πανεπιστήμια των ΗΠΑ κατέδειξαν τον επίκαιρο χαρακτήρα της, καθώς ακόμη και τα πιο φημισμένα μη κρατικά ΑΕΙ δεν κατορθώνουν να διασώσουν την αυτονομία τους απέναντι στους ιδιώτες χρηματοδότες τους. Υπό το πρίσμα όλων αυτών, στους περισσότερους ευρωπαϊκούς νομικούς κύκλους, δύσκολα θα τολμούσε κανείς να προβάλλει επίμονα δυναμικές ερμηνείες σύμφωνα με τις οποίες το σαφές γράμμα του άρθρου 16 πρέπει να αλλοιωθεί, χωρίς τυπική συνταγματική αναθεώρηση, ως δήθεν χουντικό και απαρχαιωμένο.

Την αλλοίωση αυτή δεν μπορεί να δικαιολογήσει ούτε μια σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία, διότι το ίδιο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) δέχεται ότι μια τέτοια μέθοδος «δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για να θεμελιώσει ερμηνεία *contra legem* του εθνικού δικαίου» (υπόθεση C-573/17). Άλλωστε, τα τελευταία χρόνια, τα ανώτατα δικαστήρια όλων σχεδόν των ευρωπαϊκών κρατών -και, πάντως, της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας- δεν δέχονται την απόλυτη υπεροχή του ενωσιακού δικαίου έναντι των εθνικών Συνταγμάτων τους. Όταν, μάλιστα, τα δικαστήρια αυτά απευθύνουν σχετικά προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, ουδόλως θεωρούν αναντίρρητα δεσμευτικές τις

απαντήσεις του. Πίσω από μια περίτεχνη διπλωματία νομικών όρων, εξελίσσεται ένας πόλεμος μεταξύ των εθνικών δικαστών και του ΔΕΕ για τη διεκδίκηση της εκφοράς του τελευταίου λόγου. Σε κάθε περίπτωση, προτού αποφανθούν τα ανώτατα εθνικά δικαστήρια, συνήθως μετά από προσφυγή ιδιωτών, και προτού το ΔΕΕ εκφέρει ειδική σχετική κρίση, καμία σοβαρή ευρωπαϊκή κυβέρνηση δεν διανοείται να απαξιώσει, από μόνη της, το Σύνταγμά της κατ' επίκληση ερμηνειών του ενωσιακού δικαίου. Κάθε φορά δε που μια τέτοια κυβέρνηση επιλέγει, για οποιονδήποτε λόγο, να ακολουθήσει επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι αντίθετες στο Σύνταγμά της, το κάνει μόνον μετά από τυπική αναθεώρηση του τελευταίου.

Χωρίς να απελευθερώνει πλήρως την ανώτατη εκπαίδευση, το επίμαχο νομοσχέδιο αναθέτει αποφασιστικές αρμοδιότητες σε ιδιόμορφα εθνικά «παραρτήματα» αλλοδαπών πανεπιστημίων. Προσποιείται, μάλιστα, ότι αυτά τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου σέβονται κάποιες πτυχές του άρθρου 16, χωρίς να τεκμηριώνει επαρκώς τους περιορισμούς ενωσιακών δικαιωμάτων που προκύπτουν από τις πτυχές αυτές. Παραγνωρίζει δε ότι το άρθρο 16 εμποδίζει να ανακληθεί η επιφύλαξη στη συμφωνία GATS, η οποία στερεί από τα μη ευρωπαϊκά πανεπιστήμια την προστασία του δικαίου της Ένωσης. Πρόκειται για μια μεθόδευση διάσπασης του κρατικού μονοπωλίου, η οποία επιδιώκει, βραχυπρόθεσμα, τη δημιουργία τετελεσμένων που νοθεύουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό και, μεσοπρόθεσμα, το άνοιγμα του δρόμου και σε κερδοσκοπικά ΑΕΙ. Θα ήθελε πολύ θάρρος για να υποστηρίξει κανείς σε αξιόπιστους νομικούς κύκλους της Ευρώπης ότι μια τέτοια εργαλειοποίηση συνδυασμένων παραβιάσεων του εθνικού, του ευρωπαϊκού και του διεθνούς δικαίου είναι καταρχήν θεμιτή και, πάντως, πρέπει να ελεγχθεί βάσει μόνον του ενωσιακού δικαίου.

Στην όλη υπόθεση, το μείζον διακύβευμα δεν είναι τόσο η υπεράσπιση του δημόσιου χαρακτήρα των πανεπιστημίων, όσο ο σεβασμός του κύρους των θεμελιωδών -εθνικών και ευρωπαϊκών- κανόνων δικαίου, ώστε η Ελλάδα να θεωρείται αξιοπρεπής ευρωπαϊκή χώρα.